EUROOPA
KOMISJON

Brüssel, 13.3.2024
COM(2024) 123 final

KOMISJONI ARUANNE EUROOPA PARLAMENDILE, NÕUKOGULE, EUROOPA MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEELE NING REGIOONIDE KOMITEELE

kaheksanda keskkonnaalase tegevusprogrammi vahehindamise kohta

{SWD(2024) 60 final}

1. SISSEJUHATUS 2
2. ESMATÄHTSATE EESMÄRKIDE TÄITMISEL TEHTUD EDUSAMMUD 3
2.1 Kasvuhoonegaaside heite kiire ja prognoositav vähendamine ning looduslike CO_2 sidujate tõhustamine 3
2.2 Kliimamuutustega kohanemise, sealhulgas ökosüsteemipõhiste käsitluste tugevdamine ja arvessevõtmine 6
2.3 Puhas ringmajandus 8
2.4 Nullsaaste mürgivaba keskkonna saavutamiseks 10
2.5 Elurikkuse kaitsmine, säilitamine ja taastamine 13
2.6 Tootmise ja tarbimise keskkonda ja kliimat kahjustava mõju vähendamine 15
3. VALITUD EELTINGIMUSTEGA SEOTUD EDUSAMMUD 17
3.1 Rakendamine, täitmise tagamine ja keskkonnaalased õigusnormid 17
3.2 Ülemineku rahastamine 18
3.3 Integreeritud poliitikakujundamise juhtimine 20
3.4 Kestlikud ärimudelid vastupanuvõimelise majanduse tagamiseks 20
3.5 Õiglane üleminek ja keskkonnaalane õiglus 21
3.6 Keskkonna seos tervisega 22
3.7 Digiüleminek 23
3.8 Üleilmne omaksvõtt 24
4. EDUSAMMUDE MÕÕTMINE 25
5. KOKKUVÕTE 25

1. SISSEJUHATUS

Euroopa rohelises kokkuleppes tunnistatakse, et kliimamuutused ja keskkonnaseisundi halvenemine on praeguse põlvkonna ees seisvad tõsised probleemid, mis võivad teadlaste ja üha rohkem ka ökonomistide hoiatuste kohaselt jõuda punkti, kust enam tagasiteed ei ole[1]. Kokkuleppega suunati EL teele, mis võimaldab tal saada 2050. aastaks maailma esimeseks kliimaneutraalseks maailmajaoks, mis on ressursitõhus ja kus ei jäeta kõrvale ühtegi inimest ega ala[2]. Selles kehtestatakse tegevuskava, mille abil kujundada EL ümber nüüdisaegse ja konkurentsivõimelise majandusega ühiskonnaks, mis suudab panna vastu välistele vapustustele ning võimaldab inimestel elada õiglast ja jõukat elu tervislikus keskkonnas.

Rohelisele kokkuleppele tuginevas **kaheksandas keskkonnaalases tegevusprogrammis**[3] on kehtestatud keskkonna- ja kliimapoliitika meetmete raamistik aastani 2030; see sisaldab kuut temaatilist esmatähtsat eesmärki 2030. aastaks ja pikaajalist esmatähtsat eesmärki 2050. aastaks – elada hästi planeedi taluvuspiirides. Selles on tehtud kindlaks nende eesmärkide sidusa täitmise eeltingimused kõikides sektorites. Kõnealuse programmi rakendamine on väga oluline ÜRO kestliku arengu tegevuskava 2030, selle kestliku arengu eesmärkide ning mitmepoolsete keskkonna- ja kliimakokkulepete kohaste keskkonna- ja kliimaeesmärkide täitmiseks.

Kooskõlas kaheksanda keskkonnaalase tegevusprogrammi artikli 5 lõikega 1 on käesolevas aruandes tutvustatud programmi temaatiliste esmatähtsate eesmärkide täitmisel tehtud edusammude **vahehindamist**[4]. Aruandes käsitletakse eeltingimuste seisu ning süsteemse muutuse seires ja hindamisel tehtud edusamme. Aruandele on lisatud komisjoni talituste töödokument, milles antakse põhjalikum ülevaade kõikidest esmatähtsatest eesmärkidest, tugiraamistikust ja seirest ning programmi visioonist aastani 2050.

Vahehindamine tugineb **Euroopa Keskkonnaameti (EEA) seirearuandele** programmi eesmärkide täitmisel tehtud edusammude kohta,[5] mis lähtub kaheksanda keskkonnaalase tegevusprogrammi seireraamistikust[6]. Samuti on selles käsitletud arutelusid liikmesriikide ekspertide ja sidusrühmadega, tagasisidekorje vastusena saadud tagasisidet[7] ja muid seotud järeldusi.

Üldiselt on ELi võetud põhjalikud meetmed võimaldanud saavutada edu eeskätt kasvuhoonegaaside heite vähendamise, õhukvaliteedi parandamise ja rohepöörde jaoks rahaliste vahendite kaasamise valdkondades. **2030. aasta eesmärkide saavutamine on käeulatuses**, kui liikmesriigid täidavad oma kohustused seoses poliitika ja õigusaktide rakendamisega.

---

[1] https://www3.weforum.org/docs/WEF_The_Global_Risks_Report_2024.pdf. Maailma Majandusfoorumi 2024. aasta ülemaailmses riskiaruandes on märgitud, et peamised lühi- ja pikaajalised riskid on seotud kliimamuutuste ja keskkonnaseisundi halvenemisega.
[2] COM(2019) 640 final.
[3] Otsus (EL) 2022/591.
[4] Otsuse (EL) 2022/591 artikkel 4.
[5] https://www.eea.europa.eu/publications/european-union-8th-environment-action-programme.
[6] COM(2022) 357 final.
[7] https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/14080-Kaheksas-keskkonnaalane-tegevusprogramm-vahekokkuvote_et.

Kestliku tootmise ja tarbimise suunas liikumiseks **tuleb aga teha täiendavaid pingutusi**. Muu hulgas on selleks vaja koos asjaomaste sidusrühmadega uurida kõikides peamistes majandussektorites sobilikke alternatiive, mis võiksid samal ajal tagada ELi konkurentsivõime. ELi tarbimise mõju ületab endiselt planeedi teatavaid taluvuspiire. Peale selle on viimastel aastatel küll tehtud märkimisväärseid edusamme, mis hõlmavad taastuvenergia ulatuslikku kasutuselevõttu ja väiksemat sõltuvust fossiilkütustest, kuid EL saaks toorainete ja fossiilsete ressursside kasutamist veelgi vähendada. See aitaks alandada õhusaaste ning vee- ja pinnasereostuse tasemeid ja vähendada elurikkuse kadumist ning leevendaks seeläbi survet ökosüsteemidele ja väärtusahelatele.

Seepärast on äärmiselt oluline **võtta vastu ja viia täielikult ellu Euroopa rohelise kokkuleppe raames võetud ja kaheksandas keskkonnaalases tegevusprogrammis kajastatud põhjalikud meetmed**, et saavutada kohapeal tegelik mõju ning ELi majanduse ja ühiskonna pikaajaline vastupanuvõime.

2. ESMATÄHTSATE EESMÄRKIDE TÄITMISEL TEHTUD EDUSAMMUD

2.1 Kasvuhoonegaaside heite kiire ja prognoositav vähendamine ning looduslike CO_2 sidujate tõhustamine

Kliimamuutused toimuvad üha kiiremini ning avaldavad nii ELis kui ka kogu maailmas inimestele, loodusele ja majandusele tugevat mõju.

EL on teinud suuri edusamme kasvuhoonegaaside netoheite vähendamise eesmärgi täitmise suunas, kuid CO_2 sidujates maakasutuse, maakasutuse muutuse ja metsanduse (LULUCF) sektorist tulenevat kasvuhoonegaaside netosidumist käsitleva eesmärgi täitmiseks peab ta tegema suuremaid jõupingutusi. Selles sektoris on suundumused ELis negatiivsed, sest CO_2 sidujate hulk väheneb ja mõnes liikmesriigis tekitab maakasutussektor heidet, mitte ei seo seda.

Üldiselt nähtub 2022. aasta andmetest, et **liidusisene kasvuhoonegaaside netoheide** (v.a rahvusvaheline lennundus) **väheneb järjepidevalt** ja oli 2022. aastal 32,5 % väiksem kui 1990. aastal[8]. Selleks aga, et täita ELi kasvuhoonegaaside vähendamise 2030. aasta eesmärk (vähemalt 55 % vähem kui 1990. aastal) ja saavutada 2050. aastaks kliimaneutraalsus, **tuleb heite vähendamise tempot kiirendada, et** viimasel kümnendil saavutatud **keskmist iga-aastase vähenemise määra peaaegu kolmekordistada**. Tulenevalt varasematest olukorra leevendamiseks tehtud jõupingutustest tuleb heidet vähendada kõige rohkem hoone- ja transpordisektoris, kus CO_2 heide väheneb aeglaselt või isegi suureneb.

Et täita eesmärk, mis käsitleb maakasutusest, maakasutuse muutusest ja metsandusest tulenevat kasvuhoonegaaside netosidumist CO_2 sidujates, peab süsinikdioksiidi eemaldamist märkimisväärselt hoogustama.

[8] COM(2023) 653 final.

2021. aastal vastuvõetud **Euroopa kliimamääruses**[9] seadis EL endale õiguslikult siduva eesmärgi saavutada **2050. aastaks** kogu majanduses **kliimaneutraalsus ja vastupanuvõime**. Samuti on Euroopa kliimamääruses kehtestatud vahe-eesmärk vähendada kasvuhoonegaaside netoheidet (heide pärast sidumise mahaarvamist) liidus 2030. aastaks vähemalt 55 % võrreldes 1990. aasta tasemega.

Meetmete **pakett „Eesmärk 55“**[10] võimaldab ELil liikuda oma kliimaeesmärkide õiglase, kulutõhusa ja konkurentsivõimelise saavutamise suunas. EL on võtnud vastu enamiku paketis sisalduvatest peamistest ettepanekutest,[11] mis täieliku rakendamise korral tagavad, et EL täidab oma 2030. aasta kasvuhoonegaaside netoheite ajakohastatud eesmärgi. **Läbivaadatud ELi heitkogustega kauplemise süsteem** on nüüd ambitsioonikam – sellega vähendatakse heidet 2030. aastaks 2005. aasta tasemetega võrreldes 62 % ja selle kohaldamisala on laiendatud rahvusvahelisele meretranspordile. Maanteetranspordi- ja hoonesektoris ning vähest heidet tekitavates sektorites kütuse põletamisest tuleneva kasvuhoonegaaside heite suhtes hakatakse kohaldama uut eraldi heitkogustega kauplemise süsteemi (ELi HKS 2),[12] mille raames vähendatakse heidet 2030. aastaks 2005. aastaga võrreldes 42 %.

EL otsustas suurendada **jõupingutuste jagamise määruse**[13] (mis hõlmab kasvuhoonegaaside heidet liidusisesest transpordist (v.a CO_2 heide lennundusest), hoonetest, põllumajandusest, väiketööstusest ja jäätmetest) alusel kehtestatud üldist heite vähendamise eesmärki 2030. aastaks 2005. aastaga võrreldes 29 %-lt 40 %-le **ja seada kõikidele liikmesriikidele läbivaadatud 2030. aasta eesmärgid**.

Uues maakasutust, maakasutuse muutust ja metsandust käsitlevas määruses[14] on kehtestatud üldine ELi tasandi eesmärk saavutada 2030. aastaks maakasutuse põhjal 310 miljoni CO_2 ekvivalenttonni netosidumine.

2022. ja 2023. aastal esitas komisjon täiendavad ettepanekud, et kiirendada õiglast ja kaasavat üleminekut kliimaneutraalsusele. Näiteks jõudsid Euroopa Parlament ja nõukogu kokkuleppele fluoritud kasvuhoonegaase (F-gaasid) käsitleva määruse[15] läbivaatamises, millega vähendatakse veelgi nende väga tugeva toimega kasvuhoonegaaside heidet. Komisjon tegi ettepaneku kehtestada suuremad heite vähendamise eesmärgid raskesõidukite jaoks[16]. Samuti esitas ta kava „REPowerEU“,[17] mis sisaldab konkreetseid meetmeid, mille abil vähendada ELi energiasõltuvust Venemaa fossiilkütustest ja kiirendada Euroopa rohelise kokkuleppe rakendamist uute meetmetega, tuginedes paketile „Eesmärk 55“. Selleks et suurendada ELi

[9] Määrus (EL) 2021/1119.
[10] COM(2021) 550 final.
[11] Need ettepanekud on muu hulgas läbivaadatud ELi HKSi direktiiv, uus ELi HKS hoonete, maanteetranspordi ja kütuste jaoks, turustabiilsusreserv, jõupingutuste jagamise määrus, sõiduautode ja kaubikute CO_2 heite normid, LULUCFi määrus, süsiniku piirimeede, kliimameetmete sotsiaalfondi loomine, algatus „FuelEU Maritime“, alternatiivkütuste taristu määrus, algatus „ReFuel EU Aviation“, energiatõhususe direktiiv ja taastuvenergia direktiiv. Kokkuleppele ei ole veel jõutud vaid läbivaadatud energia maksustamise direktiivi ettepaneku kohta.
[12] Direktiiv (EL) 2023/959, millega muudetakse direktiivi 2003/87/EÜ.
[13] Määrus (EL) 2023/857.
[14] Määrus (EL) 2023/839.
[15] COM(2022) 150 final.
[16] COM(2023) 88 final.
[17] COM(2022) 230 final.

avatud strateegilist autonoomiat ja konkurentsivõimet ning hoogustada innovatsiooni, eriti keskkonnahoidliku tehnoloogia valdkonnas, ja tagada sujuv kliimapööre, esitas komisjon rohelise kokkuleppe tööstuskava. Peamised õigusaktid nende eesmärkide saavutamiseks on nullnetotööstuse määrus ja kriitilise tähtsusega toorainete määrus[18].

Süsinikdioksiidi eemaldamine on vajalik, et EL saavutaks 2050. aastaks kliimaneutraalsuse ja pärast seda negatiivse heite eesmärgiga minimeerida ELi kasvuhoonegaaside koondeelarvet[19]. Selleks et tagada ELi sertifitseeritud kvaliteetne süsinikdioksiidi eemaldamine, tegi komisjon ettepaneku **süsinikdioksiidi eemaldamise sertifitseerimise** õigusraamistiku kohta[20]. Eesmärk on luua läbipaistev ja usaldusväärne juhtimisraamistik, muu hulgas sertifitseerimismetoodikate väljatöötamiseks, soodustades täiendavaid investeeringuid süsinikdioksiidi eemaldamise tegevustesse ja suurendades nende kasutuselevõttu. 2024. aasta veebruaris avaldas komisjon tööstuslikku süsinikumajandust käsitleva teatise, et toetada ELi meetmeid 2050. aastaks kliimaneutraalsuse ja pärast seda negatiivse heite saavutamiseks.

Elurikkuse, mulla- ja metsastrateegiatega kehtestas EL kõrged eesmärgid ökosüsteemide, eeskätt süsinikurikaste ökosüsteemide kaitsmiseks. Looduse taastamise määrus[21] aitab **taastada kahjustatud ökosüsteeme, eelkõige neid, mis sobivad hästi süsiniku sidumiseks ja säilitamiseks**, nagu metsad ning turba- ja märgalad. Kliimamuutuste leevendamise meetmeid toetab ka ELi kohustus istutada 2030. aastaks vähemalt **3 miljardit uut puud**. Veel üks oluline vahend võitluses kliimamuutuste vastu ja elurikkuse kadumise peatamisel on **raadamisvabasid tooteid** käsitlev määrus,[22] millega tagatakse, et ELi tarbimine ja tootmine ei põhjusta raadamist.

Väga oluline on paketi „Eesmärk 55“ **täielik rakendamine** ja **piisavate investeeringute** kaasamine (vt punkt 3.2). Mõnes liikmesriigis ei ole edusammud kooskõlas pikaajaliste kliimaeesmärkide täitmiseks vajaliku meetmete tasemega.

Ajakohastatud riiklike energia- ja kliimakavade projektides esitatud teabe põhjal on kasvuhoonegaaside netoheide 2030. aastaks hinnanguliselt 51 % väiksem kui 1990. aastal,[23] mis on neli protsendipunkti vähem kui kliimamääruses seatud 55 % eesmärk. Selles hinnangus on kasutatud 225 miljoni CO_2 ekvivalenttonni suurust piirmäära, mis on kehtestatud LULUCFi sektori panusele paketi „Eesmärk 55“ eesmärkidesse. LULUCFi sektori kõnealusest piirmäärast suurema panuse lisamise korral moodustaks heite vähenemine kokku 51,7 %. Ajakohastatud riiklike energia- ja kliimakavade projektides kindlaksmääratud trajektooril põhinevate prognooside kohaselt ei suuda EL 2050. aastaks kliimaneutraalsust saavutada[24].

[18] Lisateavet on esitatud 2023. aasta eduaruandes kliimameetmete kohta.

[19] ESABCC (2023), „Scientific advice for the determination of an EU-wide 2040 climate target and a greenhouse gas budget for 2030–2050“ (Teaduslikud nõuanded kogu ELi hõlmava 2040. aasta kliimaeesmärgi ja ajavahemiku 2030–2050 kasvuhoonegaaside eelarve kindlaksmääramiseks), DOI: 10.2800/609405.

[20] COM(2022) 672 final.

[21] COM(2022) 304 final.

[22] Määrus (EL) 2023/1115.

[23] Kasvuhoonegaaside netoheide kokku koos LULUCFi sektoriga ja ilma rahvusvahelise transpordita.

[24] 2023. aasta eduaruandes kliimameetmete kohta on hinnatud, et liikmesriigid peavad 2050. aastaks kliimaneutraalsuse saavutamiseks võtma täiendavaid leevendusmeetmeid, millega vähendada heidet ligikaudu 1 600 miljoni CO_2 ekvivalenttonni (ehk 34 protsendipunkti) võrra. Seda järeldust kinnitavad riiklikes energia- ja kliimakavades esitatud andmed.

Kuigi heide on ELis alates 1990. aastast vähenenud 32,5 %,[25] nähtub ajakohastatud riiklike energia- ja kliimakavade projektides esitatud heiteprognooside analüüsist, et jõupingutusi on vaja kiirendada. Ajakohastatud riiklike energia- ja kliimakavade projektid toovad ELi 2030. aasta eesmärkide saavutamise lähemale, kuid kokkulepitud õigusaktide paketi „Eesmärk 55“ rakendamise kiirendamiseks on ilmselgelt vaja täiendavaid jõupingutusi. Praegu tegelevad liikmesriigid oma kavade ajakohastamisega 2024. aasta juuniks ning kaaluvad võimalusi poliitika ja investeeringute tõhustamiseks, et täita 2030. aasta eesmärk vähendada kasvuhoonegaaside heidet vähemalt 55 %.

Nagu on nõutud Euroopa kliimamäärusega, avaldas komisjon 2024. aasta veebruaris teatise ja üksikasjaliku mõjuhinnangu **ELi 2040. aasta kliimaeesmärgi** kohta, et määrata kindlaks, kuidas liikuda kokkulepitud 2030. aasta vahe-eesmärkidest **nullnetoheiteni 2050. aastaks**. 2040. aasta eesmärk pakub otsuste tegijatele ja investoritele prognoositavust, mille abil hoida EL kliimaneutraalsuse saavutamise kursil ja toetada 2030. aasta eesmärkide rakendamist. Samuti annab see ELi partneritele kogu maailmas tugeva signaali vajadusest hoogustada üleilmseid kliimameetmeid.

Komisjoni teatisega käivitatakse sidusrühmadega dialoog 2040. aasta eesmärkideni liikumise teemal. Nii seadusandliku ettepanekuga Euroopa kliimamääruse muutmise kohta selle eesmärgi lisamiseks kui ka 2030. aastale järgneva poliitikaraamistikuga tegeleb järgmine komisjon. Kokkulepitud eesmärgil põhineb ELi uus riiklikult kindlaksmääratud panus, mille kõik Pariisi kokkuleppe osalised peavad 2025. aastal esitama.

2.2 Kliimamuutustega kohanemise, sealhulgas ökosüsteemipõhiste käsitluste tugevdamine ja arvessevõtmine

Valitsustevahelise kliimamuutuste eksperdirühma viimastes hindamisaruannetes on prognoositud, et sellised äärmuslikud ilmastiku ja kliimaga seotud nähtused nagu üleujutused, põuad ja kuumalained muutuvad sagedasemateks ja tõsisemateks. See toimub isegi parima stsenaariumi puhul, mille kohaselt kasvuhoonegaaside heidet Pariisi kokkuleppe eesmärkide täitmiseks üle maailma kiiresti ja järsult vähendatakse.

Kliimamuutuste mõju ökosüsteemidele, sotsiaal-majanduslikele valdkondadele ning inimeste tervisele ja heaolule on juba tuntav.

Euroopas on ilmastiku ja kliimaga seotud nähtuste tagajärjel **surnud suur arv inimesi** – aastatel 1980–2020 hinnanguliselt 85 000–145 000,[26] seda peamiselt kuumalainete tõttu. 2022. aastal põhjustasid kuumalained hinnangute kohaselt üle 60 000 ülemäärase surma; rohkem surmajuhtumeid (70 000) on põhjustanud vaid 2003. aasta kuumalained[27]. Kliimamuutused mõjutavad kõiki piirkondi ja sotsiaal-majanduslikke kategooriaid, kuid seda

[25] 2023. aasta eduaruanne kliimameetmete kohta (COM(2023) 653 final).
[26] Sõltuvalt andmete allikast (NatCatSERVICE ja CATDAT). Vt https://www.eea.europa.eu/publications/economic-losses-and-fatalities-from.
[27] Heat-related mortality in Europe during the summer of 2022 (Kuumusest põhjustatud suremus Euroopas 2022. aasta suvel) | Nature Medicine.

mitte ühetaoliselt – ebaproportsionaalselt palju mõjutavad eespool nimetatud ohud vähekaitstud leibkondi.

Ilmastiku ja kliimaga seotud äärmuslikest nähtustest tingitud majanduslik kahju suureneb ja jõudis **2022. aastal 52,3 miljardi euroni**, kusjuures suurim mõju on üleujutustel (40 %).

Aastatel 2000–2022 kasvas ELis **põudadest mõjutatud pindala**[28]. Selle perioodi keskmisega võrreldes oli ala, kus mullaviljakus on halvenenud, 2022. aastaks kasvanud viis korda. Näiteks mõjutasid põuad kõnealusel aastal Belgias, Luksemburgis ja Sloveenias rohkem kui 50 % taimkattega aladest, samal ajal kui pikaajaline keskmine on alla 10 %. Teise äärmusena ei esinenud Iirimaal mingit märgatavat mõju. Põudade avaldatav surve kahjustab ökosüsteemide suutlikkust säilitada süsinikku, tulla toime järgnevate üleujutuste mõjuga, panustada toidu tootmisse ja pakkuda mitmesugust muud kasu. Prognooside kohaselt esineb tulevikus rohkem kuumalaineid ning eelduste kohaselt sajab mandri- ja Vahemere-äärsetes piirkondades suviti vähem vihma. Seepärast on üha tungivam vajadus suurendada maa majandamise tavade kaudu vastupanuvõimet.

ELi 2021. aasta **kliimamuutustega kohanemise strateegias**[29] on esitatud visioon, mille kohaselt on EL 2050. aastaks kliimamuutuste suhtes vastupanuvõimeline ning täielikult valmis tulema toime kliimamuutuste vältimatu ja juba nähtava mõjuga.

ELi kliimamääruses kehtestatakse ELile ja liikmesriikidele **kohustus** teha kliimamuutuste suhtes vastuvõtlikkuse vähendamisel, vastupanuvõime suurendamisel ja kohanemisvõime parandamisel järjepidevaid edusamme. 2023. aasta detsembris avaldas komisjon ELi kliimamääruse kohase hinnangu. Peaaegu kõik ELi liikmesriigid on läbi viinud **kliimariskide hindamise**, kuid vaid vähesed neist on esitanud usaldusväärsed terviklikud kliimariskide hinnangud rohkem kui viie sektori kohta. Poliitikavaldkondade ja sektoritena, mida kliimaohud Euroopas kõige enam mõjutavad, on nimetatud tervishoidu, põllumajandust, metsandust, elurikkust, energeetikat ja veemajandust. Kõik liikmesriigid on kehtestanud **riikliku kohanemisstrateegia** ja/või **-kava**. **Et aidata liikmesriikidel** neid ajakohastada ja rakendada, on komisjon andnud välja uued **suunised**.

Kaheksa liikmesriiki on lõiminud oma kohanemispoliitika elemente **siseriiklikku õigusraamistikku**. Mitmes liikmesriigis puuduvad seire-, aruandlus- ja hindamismehhanismid. Strateegilisel tasandil ja poliitilistes dokumentides, eelkõige valdkondlikes strateegiates ja kavades on **looduspõhiseid lahendusi** arvesse võetud vaid piiratud ulatuses. Paljude liikmesriikide jaoks on endiselt keeruline hinnata **kohanemise kulusid** ning sageli ei sisalda nende kavad ja strateegiad eraldi eelarvet ega rahastamisvooge kavade rakendamiseks.

Samaaegselt võetakse aga laiaulatuslikke meetmeid ELi 2021. aasta kohanemisstrateegia rakendamiseks. Töö selle nimel, et **võtta kohanemist arvesse ELi muudes poliitikavaldkondades**, näiteks tervishoiupoliitikas, on parandanud poliitika sidusust.

[28] EEA, „04-Drought impact on ecosystems in Europe-indicator“ (Näitaja 04 – põudade mõju Euroopa ökosüsteemidele) – Euroopa Keskkonnaamet (europa.eu).

[29] COM(2021) 82 final.

Laiemalt on tehtud edusamme teadlikkuse suurendamisel kliimamuutuste mõjust ja vajadusest selleks valmistuda[30].

2024. aasta märtsis avaldas komisjon **teatise ELi kliimariskide juhtimise kohta**, tuginedes Euroopa kliimariskide hindamise teaduslikus aruandes ja muudes allikates esitatud tõenditele. Teatises on välja toodud tegevusvaldkonnad, kus on vaja teha olulisi muudatusi kodanike ja meie majanduse tõhusaks kaitsmiseks. Samuti on selles rõhutatud Euroopa lisaväärtust riikide ja erasektori tasandil pädevusega ja riskide eest vastutuse võtmisega seotud meetmete toetamisel.

2.3 Puhas ringmajandus

Ringmajandus võib vähendada CO_2 heidet, survet loodusvaradele ja elurikkusele ning saastet. See võib aidata Euroopal suurendada loodusvarade tootlikkust kuni 3 % aastas ja täita 2050. aasta kliimaneutraalsuse eesmärk. Samuti võivad ringmajandusel põhinevad mudelid edendada ELi majanduse pikaajalist konkurentsivõimet, suurendada liidu vastupanuvõimet ja kaitsta varustuskindlust[31].

ELil on nüüd tugev õigusraamistik, mille abil kiirendada üleminekut **ringmajandusele**. Õigusaktide jõustumine võtab aga aega. Selle raamistiku kasutuselevõtmiseks on vaja kooskõlastatud meetmeid, et tegeleda ELis viimasel kümnendil täheldatud materjalikasutuse negatiivse mõjuga ja jätkusuutmatute suundumustega jäätmetekkes. Jõulisem tegevus kõikidel tasanditel ja kõikides sektorites on äärmiselt oluline selleks, et siduda majanduskasv lahti loodusvarade kasutamisest, tagada säästev materjalikasutus ning tugevdada vastupanuvõimet ja varustuskindlust.

2022. aastal oli ELi **materjali jalajälg** elaniku kohta 14,8 tonni, mis tähendab 6 % **kasvu viimase kümnendi jooksul**. Ehitustegevusest tingituna on enamik materjale mittemetalsed mineraalid, mille puhul kasvas materjalikasutus kõige rohkem (+22 %)[32].

ELi kogu **jäätmeteke** kõikidel majanduse tegevusaladel ja kodumajapidamistes **vähenes** viimasel kümnendil **peaaegu 3 %**, jõudes 2020. aastal 4,8 tonnini elaniku kohta, mis osutab mõningasele lahtisidumisele SKPst. Pakendijäätmete, eelkõige plastpakendijäätmete kogus kasvas aga ELis viimasel kümnendil üle 20 %, jõudes 2021. aastal plastpakendijäätmete puhul 36 kilogrammini inimese kohta[33]. ELis võetakse ringlusse ja taaskasutatakse rohkem jäätmeid, kuid 2022. aastal võeti majanduses ringlussevõetud materjalina uuesti kasutusele vaid piiratud kogus materjale (ligikaudu 11,5 %)[34].

[30] Vt nt Euroopa põuariski atlas ja põudade mõju Euroopa andmebaas, üleujutuste seire platvorm „Floods viewer“ ning Sendai katastroofiohu vähendamise raamistik, „Tulemuslikkuse hindamine 2023“, kättesaadav aadressil https://data.europa.eu/doi/10.2795/151300.

[31] „Growth Within: A Circular Economy Vision for a Competitive Europe“ (Kasv seestpoolt. Ringmajanduse visioon konkurentsivõimelise Euroopa saavutamiseks), McKinsey Centre for Business and Environment & Ellen Macarthur Foundation, juuni 2015. Vastavalt teatisele „ELi pikaajaline konkurentsivõime: pilk 2030. aasta järgsesse aega“ (COM(2023) 168 final).

[32] Eurostati andmekogum (cei_pc020).

[33] Eurostati andmekogum (cei_pc050).

[34] Eurostati andmekogum (cei_srm030).

Tänu sellele, et **loodusvarade tootlikkus on** alates 2000. aastast ligikaudu 35 % **kasvanud**,[35] vähenes tootmisest pärit kasvuhoonegaaside heide ELis aastatel 2008–2021 ligikaudu 25 %, mis näitab, et ringmajandusele üleminekul on kliimaneutraalsuse saavutamisel oluline roll[36].

2020. aasta ringmajanduse tegevuskava[37] eesmärk on siduda majanduskasv lahti ressursikasutusest, vähendada tarbimise jalajälge, kahekordistada materjalide ringkasutuse määra, vähendada märkimisväärselt kogu jäätmekogust ja vähendada poole võrra (ringlusse mittevõetavate) olmejäätmete jääkide kogust.

Komisjon on esitanud kõik **35 tegevuskavas välja kuulutatud meedet**. Ökodisaini direktiiviga ette nähtud olelusringil põhinevale lähenemisviisile tugineva murrangulise tootepoliitika algatuse, **kestlike toodete ökodisaini määrusega**[38] laiendatakse mitmesugustele toodetele tulemuslikkus- ja teabeesitusnõuete, sealhulgas **digitaalse tootepassi** kehtestamise raamistikku. See on äärmiselt oluline kõnealuse määruse rakendamiseks tulevastel aastatel eesmärgiga tagada, et ringmajandustooted ja kestlikud tooted muutuvad normiks. **Tarbijate võimestamise direktiiv**[39] ja **roheväidete direktiivi** ettepanek[40] aitavad tarbijatel teha valikuid, võimaldades neil teha kindlaks kestlikud tooted, mida osta, ilma et neid seejuures eksitataks.

Samuti on käivitatud uusi algatusi tekstiili tootmise ja tarbimisega seotud keskkonnaprobleemide lahendamiseks, juhindudes ELi **kestliku ja ringse tekstiili strateegiast**. **Pöördelised algatused** on ka uus **patareisid ja akusid käsitlev määrus**[41] ning ettepanekud **pakendeid ja pakendijäätmeid** käsitleva määruse[42] ning **sõidukite konstruktsiooni ja romusõidukite käitlemist** käsitleva määruse[43] kohta.

Komisjon on vaadanud läbi peamised jäätmeid käsitlevad õigusaktid, sealhulgas **jäätmesaadetiste määruse**[44] ja jäätmetes sisalduvate **püsivate orgaaniliste saasteainete** piirnormide ajakohastamise[45]. Samuti tegi komisjon ettepaneku vaadata sihipäraselt läbi jäätmete raamdirektiiv, et tegeleda **toidu- ja tekstiilijäätmete** küsimusega,[46] pöörates eritähelepanu jäätmetekke vältimisele ja laiendatud tootjavastutuse kohaldamisala laiendamisele.

Komisjon on käivitanud algatused plastireostuse vähendamiseks, sealhulgas meetmed **mikroplastiheite** keskkonda sattumise vältimiseks,[47] eelkõige ettepaneku **plastigraanulite kaost tingitud reostusega võitlemise** kohta ja **piirangute kehtestamise kohta tahtlikult lisatud mikroplastile**. Samuti esitas komisjon uue **biopõhiseid, biolagunevaid ja**

[35] Eurostati andmekogum (cei_pc030).
[36] Eurostati andmekogum (cei_gsr011).
[37] COM(2020) 98 final.
[38] COM(2022) 142 final.
[39] COM(2022) 143 final.
[40] COM(2023) 166 final.
[41] Määrus (EL) 2023/1542.
[42] COM(2022) 677 final.
[43] COM(2023) 451 final.
[44] COM(2021) 709 final.
[45] Määrus (EL) 2022/2400 püsivate orgaaniliste saasteainete kohta.
[46] COM(2023) 420 final.
[47] COM(2023) 645 final ja komisjoni õigusakt C(2023) 6419.

kompostitavaid plaste käsitleva poliitikaraamistiku[48] ning tegi edusamme **ühekordselt kasutatava plasti** vähendamiseks ettenähtud meetmete rakendamisel. Rahvusvahelisel tasandil on pooleli läbirääkimised uue ülemaailmse plastireostust käsitleva kokkuleppe üle.

Ringmajanduse põhimõtteid **järgitakse ELi eri poliitikavaldkondades**, näiteks Euroopa sotsiaalmeetmete kavas, renoveerimislaines ning teadusuuringute ja innovatsioonipoliitikas. Ringluspõhisus on ka Euroopa rohelise kokkuleppe tööstuskava toetava kriitilise tähtsusega toorainete määruse[49] nurgakivi. Samuti on see Euroopa tööstuse CO_2 heite vähendamist käsitlevate sektoripõhiste üleminekujuhiste keskmes ja oluline tegur kaheksanda keskkonnaalase tegevusprogrammi muude esmatähtsate eesmärkide täitmisel.

Viimase kümne aasta jooksul on **poliitikakujundajad, ettevõtjad, avaliku sektori asutused ja üldsus osalenud ringmajandust käsitlevates algatustes** Euroopa ringmajanduse sidusrühmade platvormi kaudu. Praeguseks on ringmajanduse strateegia, tegevuskava või teekaardi vastu võtnud 23 liikmesriiki.

Üleilmse ülemineku kiirendamiseks on EL käivitanud ringmajanduse ja ressursitõhususe ülemaailmse liidu, mida ta toetab.

Sellised meetmed nagu tõhusam ressursikasutus tootmises, toodete kasutusea pikendamine või esmase tooraine asendamine vähem CO_2 heidet tekitavate ringlussevõetud materjalidega panustavad ELi 2050. aasta kliimaeesmärkidesse eelduste kohaselt 20–25 %. Samuti uuritakse ringmajanduse ja kestliku biomajanduse vahelisi sünergiaid.

Materjalikasutuse optimeerimine vähendab märkimisväärselt **sõltuvust imporditud materjalidest.** EL impordib ligikaudu 23 % materjale,[50] peamiselt fossiilenergiakandjaid, sealhulgas plaste (71 % impordist), ja kriitilise tähtsusega tooraineid (nagu koobalt ja räni), mis on vajalikud rohe- ja digipöördeks[51].

Rohepöörde rahastamine nõuab liikmesriikide ja ettevõtjate vahelisi tugevaid partnerlussuhteid, mis lähtuvad ELi võrdlusalustest ja **sihipärastest investeeringutest** ning milles ELi taksonoomia on oluline lähtepunkt kestliku rahastamise kaasamiseks ja suunamiseks. **Turupõhiste vahendite** ja **keskkonnahoidlike riigihangete** täiendav kasutamine ELi ja riikide tasandil võib aidata kaasa sellele, et kestlikud tooted muutuvad normiks.

Järk-järgult kujuneb välja **ühine ülemaailmne arusaamine** ringmajandusest ja vastav **tegevuskava**. Kuna **mitmepoolne mehhanism kiirendaks üleilmset üleminekut**, toetab EL ka edaspidi ÜRO terviklikku lähenemisviisi kestlikule tarbimisele ja tootmisele.

2.4 Nullsaaste mürgivaba keskkonna saavutamiseks

Saaste on üks peamine vaimsete ja füüsiliste haiguste tekitaja ning samuti võib see põhjustada enneaegset surma. Saaste ohustab inimeste heaolu ja tervist ning tekitab ühiskonnale

[48] COM(2022) 682 final.
[49] COM(2023) 160.
[50] Eurostati andmekogum (cei_gsr030).
[51] Eurostati andmekogum (cei_gsr020).

majanduslikke kulusid. Ühtlasi on see üks viiest peamisest elurikkuse kao põhjusest, mis vähendab ökosüsteemide suutlikkust pakkuda selliseid teenuseid nagu süsiniku sidumine ja saastest puhastamine.

2030. aasta **nullsaaste** eesmärkide saavutamiseks on tingimused loodud, kuid nende eesmärkide täitmiseks tuleb teha stabiilseid edusamme mitmesugustes valdkondades alates õhusaastest, mille puhul edasiminek on julgustav, kuni vee-, mere- ja pinnasereostuseni, mis vajavad täiendavaid lisameetmeid. Euroopa Keskkonnaameti viimased prognoosid[52] osutavad sellele, et EL suudab saavutada 2030. aasta eesmärgi **vähendada** tahkete peenosakeste põhjustatud **enneaegsete surmajuhtumite arvu** 55 % võrra, kuid mitte 2030. aasta eesmärgi vähendada **transpordimüraga kokkupuudet** 30 % võrra. Suurt pingutust nõuab täita eesmärk vähendada toitainete kadu põhjavette vähemalt 50 % võrra. Ka plastprügi meres on jätkuvalt suur mitmetahuline probleem.

2021. aastal olid ELis 253 000 enneaegset surmajuhtumit omistatavad tahketele peenosakestele, mis tähendab 41 % vähemist alates 2005. aastast[53]. Aastatel 2016–2019[54] registreeriti nitraadireostus 14,1 %-s ELi põhjavee seirejaamadest, kus aasta keskmine nitraadisisaldus ületas 50 mg NO/l künnist – see on peaaegu ühe protsendipunkti võrra rohkem kui eelmisel perioodil.

Ligikaudu kahte kolmandikku põllumuldadest ELi territooriumil mõjutavad erosioon, orgaanilise süsiniku kadu, toitainete (lämmastiku) liigne sisaldus, mulla tihenemine või sekundaarne sooldumine[55]. Üldiselt pestitsiidide müük küll ei vähene, kuid nende kasutamisega seotud riskid on väiksemad ja aja jooksul kahaneb ohtlikumate pestitsiidide (asendamisele kuuluvate toimeainete) müük[56].

Selleks et saavutada nullsaaste eesmärk mürgivaba keskkonna tagamiseks, on **punktreostusallikatega võitlemise asemel hakatud järgima süstemaatilist lähenemisviisi keskkonnale avalduvale survele**, mis on selgelt seotud tööstuse ja muude majandussektoritega.

ELil on esmakordselt olemas **integreeritud ja terviklik nullsaaste tegevuskava**[57] **õhusaaste ning vee- ja pinnasereostuse vähendamiseks** tasemeni, mis tervist ja looduslikke ökosüsteeme enam ei kahjusta.

Praeguseks on enamik (üle 75 %) nullsaaste tegevuskavas välja kuulutatud juhtalgatusi ja meetmeid lõpule viidud või on nende rakendamine lõppjärgus[58]. ELi õigusaktid vaadati läbi, **et seada kõrgemad eesmärgid, laiendades nende õigusaktide kohaldamisala saastavamale**

[52] EEA, „07-Premature deaths due to exposure to fine particulate matter in Europe-indicator“ (Näitaja 07 – enneaegsed surmad Euroopas tahkete peenosakestega kokkupuute tõttu) – Euroopa Keskkonnaamet (europa.eu), ja COM(2022) 674.

[53] EEA, „07-Premature deaths due to exposure to fine particulate matter in Europe-indicator“ (Näitaja 07 – enneaegsed surmad Euroopas tahkete peenosakestega kokkupuute tõttu) – Euroopa Keskkonnaamet (europa.eu).

[54] COM(2021) 1000 final.

[55] COM(2023) 416 final.

[56] Allikas: Statistika | Eurostat (europa.eu), trends eu – Euroopa Komisjon (europa.eu).

[57] COM(2021) 400 final.

[58] Nullsaaste meetmete jälgimise vahend.

tegevusele (näiteks **tööstusheidet**[59] ja **asulareovee puhastamist**[60] reguleerivad läbivaadatud õigusaktid), või et **kohandada** õhukvaliteeti[61] ja veesaasteaineid[62] käsitlevaid **ELi norme teaduslikult ette nähtud tasemele**. Komisjoni ettepanekuga mullaseire direktiivi kohta tagatakse **mullale**[63] esmakordselt muude ökosüsteemidega sarnane kaitsetase.

Nullsaaste tegevuskava täiendava **kestlikkust toetava kemikaalistrateegiaga**[64] kehtestatakse selge hierarhia, mille kohaselt peaks **saaste vältimine** alati olema prioriteetne. Sel eesmärgil võeti vastu soovitus, mille kohaselt kemikaalid peaksid olema **ohutuks ja kestlikuks kavandatud**, ning läbivaadatud **klassifitseerimist, märgistamist ja pakendamist käsitleva määrusega**[65] muudetakse ohtlike kemikaalide märgistamine selgemaks, sealhulgas internetimüügi puhul. Komisjon tegi ettepaneku lihtsustada kemikaalide käsitlemise protsesse, et täita rohelise kokkuleppe alusel võetud kohustus lähtuda põhimõttest **„üks aine – üks hindamine“**[66]. Samuti tegi ta ettepaneku vaadata läbi **elavhõbedat käsitleva määruse**,[67] et veelgi piirata elavhõbeda järelejäänud kasutusviise ELis; 2023. aasta veebruaris jõudsid nõukogu ja Euroopa Parlament selles esialgsele poliitilisele kokkuleppele[68].

Tänu saaste vältimise ja vähendamise meetmete muudesse rohelise kokkuleppe strateegiatesse lisamisele ning **tugiraamistiku** tõhustamisele on paranenud **poliitika sidusus**. ELi taksonoomia viimased täiendused, mida kohaldatakse alates 2024. aasta algusest, hõlmavad saastuse vältimise, kontrolli ja vähendamise meetmeid kestlike veeinvesteeringute kaudu ning muid taksonoomiamääruse keskkonnaeesmärkide täitmisele suunatud meetmeid[69]. ELi rahastamisvahenditest toetatakse nullsaaste saavutamise meetmeid paljudes valdkondades. Kliimamuutuste küsimuse integreerimine ELi mitmeaastasesse eelarvesse ning taaste- ja vastupidavuskavadesse aitas suurendada toetust õhukvaliteedi parandamise meetmetele. **Teadmusbaasi** parandamiseks esitas komisjon esimese nullsaaste seire- ja väljavaatearuande ning seotud teadusuuringute ja innovatsioonimeetmed programmi „Euroopa horisont“ raames.

2030. aasta eesmärkide täitmiseks on äärmiselt oluline **olemasolevate või kavandatud meetmete kiire rakendamine** kohalikul, riiklikul, piiriülesel ja ülemaailmsel tasandil. Nullsaaste eesmärki on võimalik täita ainult koos ELi eesmärkidega saavutada kliimaneutraalsus, kaitsta elurikkust ja minna üle puhtale ringmajandusele. Samuti on oluline võtta nullsaastet arvesse muudes poliitikavaldkondades. Väga tähtis on tuua välja **saaste, inimeste tervise ja ebavõrdsuse** vahelised seosed, et saavutada üldsuse toetus saaste

[59] COM(2022) 156 final/3.
[60] COM(2022) 541 final.
[61] COM(2022) 542 final.
[62] COM(2022) 540 final.
[63] COM(2023) 416 final.
[64] COM(2020) 667 final.
[65] COM(2022) 748 final.
[66] See hõlmas kolme seadusandlikku ettepanekut kemikaale käsitlevate andmevoogude kohta (COM(2023) 779), kemikaalidega seotud töö ümberjaotamise kohta ELi asutuste vahel (COM(2023) 783) ning elektri- ja elektroonikaseadmetes ohtlike ainete kasutamise piiramist käsitleva direktiivi muutmise kohta (COM(2023) 781).
[67] COM(2023) 395 final.
[68] Pressiteade.
[69] Komisjoni delegeeritud määrus (EL) 2023/2486.

põhjustega võitlemisele suunatud poliitikameetmetele. Õiglase ja tõhusa poliitika tagamiseks on äärmiselt oluline kohaldada muudes sektoripõhistes poliitikavaldkondades **põhimõtet, et saastaja maksab**, tuginedes kogemustele, mis on saadud hästi toimivatest meetmetest, näiteks hiljutisest muudatusest, millega läbivaadatud asulareovee puhastamise direktiivi[70] lisati laiendatud tootjavastutus.

Õigusaktide **tõhus rakendamine** nõuab keskkonda ja rahvatervist käsitlevate **andmete analüüsimise** täiendavat **integreerimist** ning saaste mõju lõimitud ja asukohaga seostatud visualiseerimist[71]. Sellega tuleks siduda toetavad meetmed, eeskätt investeeringud ja hinnasignaalid, ning meetmed, millega edendada nullsaastelahendustele suunatud oskusi, teadusuuringuid, innovatsiooni ja digiüleminekut. Nullsaaste tegevuskavas sisalduvate juhtalgatuste, eeskätt linna- ja regionaalpoliitikaga seotud juhtalgatustega on juba hakatud andmeanalüüsi integreerima ja seda saab veelgi edasi arendada. Komisjon teeb Euroopa Keskkonnaametiga koostööd selle nimel, et viimaseid kättesaadavaid andmeid järgmises nullsaaste seire- ja **väljavaatearuandes** (mis eelduste kohaselt avaldatakse 2024. aasta lõpus) veelgi paremini jagada ja kasutada.

2.5 Elurikkuse kaitsmine, säilitamine ja taastamine

Looduse ja elurikkuse jätkuv kadu kujutab suurt ohtu ökosüsteemiteenustele, millest me kõik sõltume. Loodus annab meile toitu ja puhast vett ning aitab vältida üleujutusi, puhastada õhku, tolmeldada põllukultuure, säilitada CO_2 ja kohaneda kliimamuutustega.

> ELi esimesest ökosüsteemihindamisest[72] ilmnes, et Euroopa ökosüsteemid kannatavad maa ja mere intensiivsest kasutamisest, kliimamuutustest, saastest, liigkasutusest ja invasiivsetest võõrliikidest tuleneva lakkamatu surve all. Maismaa- ja merekaitsealade loomisel on tehtud teatavaid edusamme. Metsade ühendatuse tase ei ole tõusnud ja levinud linnuliikide populatsioonide arvukus ELis väheneb jätkuvalt. Metsalindude populatsioonide arvukus on küll suurenenud, kuid põllulindude populatsioonide arvukus on endiselt järsus langussuundumuses.

ELi elurikkuse strateegias aastani 2030[73] on 2030. aastaks seatud kõrged **looduse kaitsmise ja taastamise** eesmärgid. Strateegias kutsutakse üles võitlema elurikkuse kadumise viie peamise põhjuse vastu: maa- ja merekasutuse muutused, liigkasutus, kliimamuutused, saaste ja invasiivsed võõrliigid.

Looduse taastamise määrusega kehtestatakse kahjustatud ökosüsteemide taastamise ja elurikkuse kao tagasipööramise eesmärgid. EL on vastu võtnud **mulla**- ja **metsastrateegia** ning läbirääkimisel on kaks seadusandlikku ettepanekut, mille eesmärk on suurendada nende oluliste ökosüsteemide **vastupanuvõimet**[74]. Lisameetmed algatati **tolmeldajate**[75] kaitseks.

[70] COM(2022) 541 final.
[71] Sealhulgas Copernicuse teenuste kaudu.
[72] https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC123783.
[73] COM(2020) 380 final.
[74] COM(2023) 416 final ja COM(2023) 728 final.
[75] COM(2023) 35 final.

Komisjon on võtnud meetmeid, et vähendada saaste tagajärgi elurikkusele, eelkõige ELi kestlikkust toetava kemikaalistrateegia ja nullsaaste tegevuskava raames ning uute algatustega asulareovee puhastamise ja tööstusheidete[76] valdkonnas.

Edusamme on tehtud ka elurikkuse eesmärkide **integreerimisel** asjakohastesse ELi poliitikavaldkondadesse, eelkõige metsandus- ja põllumajanduspoliitikasse **kliimamuutustega kohanemise strateegia, ELi mahetootmise tegevuskava**[77] ja **strateegiaga „Talust taldrikule“,** kalanduspoliitikasse **mereökosüsteemide tegevuskavaga**[78] ning energeetika valdkonda (nt energiataristu keskkonnamõju hindamiste ja kõrgemate taastuvenergia eesmärkidega). Nende eesmärkidega arvestamine on paranenud ka kaubanduse, rahvusvahelise koostöö, tarbimise ja tootmise, saaste (eelkõige toitainete hulga) vähendamise ja tervise valdkonnas.

Üha enam integreeritakse teistesse poliitikavaldkondadesse ja võetakse kohapeal kasutusele **looduspõhiseid lahendusi**, näiteks süsinikdioksiidi tehnoloogilise sidumise meetmed (vt punkt 2.1) ja üleujutusriski vähendamine. Kuna kliimamuutus ja õhusaaste on kaks peamistest elurikkuse kadumise põhjustest, võib **energiatootmises fossiilkütuste asendamine taastuvate energiaallikatega** aidata kaasa üldisele elurikkuse kaitsele.

Esmatähtis on **täielikult ja kiiresti rakendada** ELi õigusraamistik, sealhulgas praegused õigusaktid lindude, elupaikade, invasiivsete võõrliikide ja vee kohta, merestrateegia raamdirektiiv ja looduse taastamise määrus. Kui jõustuvad kavandatud uued ELi õigusaktid muldade ja metsade seire kohta, aitavad need kahjulikke suundumusi ümber pöörata. Otsustav samm elurikkuse eesmärkide saavutamise suunas on riiklike valdkonnaüleste elurikkuse strateegiate või tegevuskavade vastuvõtmine ja tõhus rakendamine kõigis liikmesriikides.

Hiljuti käivitatud strateegiline dialoog põllumajanduse tuleviku üle aitab analüüsida, kuidas kindlustada piisavad elatusvahendid, vähendades koormust ning tagades tulevikus konkurentsivõimelise ja jätkusuutliku toidutootmise[79]. Ettevõtjad ja finantssektor arvestavad üha enam majanduse sõltumisega loodusest ja elurikkusest, majanduse mõjuga nendele ning elurikkuse kadumisest tulenevate äri- ja finantsriskidega. Euroopa Keskpank ja riikide keskpangad loevad nüüd looduse seisundi halvenemise ja elurikkuse kadumisega seotud riskide hindamise otseselt enda ülesannete hulka, sest enamik ettevõtjaid oleneb väga suurel määral ökosüsteemi teenustest,[80] nagu puhas vesi, tolmeldamine ja kliima reguleerimine. Looduskapitali arvestuse edasine täiustamine peaks edendama protsessi, millega looduse pakutavad mitmekesised väärtused integreeritakse poliitilistesse ja investeerimisotsustesse.

ELi mitmeaastane eelarve aastateks 2021–2027 sisaldab esimest korda **elurikkuse valdkonna rahastamiseesmärke** (vt punkt 3.2). Riiklike kohustuste hinnangutest selgub, et EL liigub jõudsalt 2024. aastaks seatud elurikkuse valdkonna 7,5 % rahastamiseesmärgi suunas. 2026. ja 2027. aastaks seatud elurikkuse valdkonna 10 % rahastamiseesmärk võib siiski jääda

[76] COM(2022) 156 final/2, COM(2022) 541 final.

[77] COM(2021) 141 final/2.

[78] COM(2023) 102 final.

[79] Strateegiline dialoog põllumajanduse tuleviku üle ELis – Euroopa Komisjon (europa.eu).

[80] Finantssüsteemi keskkonnasäästlikumaks muutmise võrgustik (NGFS) teadvustab, et loodusega seotud riskidel võivad olla märkimisväärsed makromajanduslikud ja finantstagajärjed; COM(2023) 376 final.

saavutamata. Vaja on rohkem **investeeringuid looduse heaks** nii avaliku kui ka erasektori allikatest, sealhulgas stiimulid saavutada positiivne mõju loodusele, nagu looduse taastamine, looduspõhised lahendused ja säästvad majandamistavad muu hulgas maismaa-, metsa-, magevee- ja mereökosüsteemides.

Rahvusvahelisel tasandil lisab **Kunmingi-Montréali üleilmse elurikkuse raamistik** ulatusliku kõrgete eesmärkide ja meetmete kogumi elurikkuse kadumise peatamiseks. Komisjon valmistub esitama selle raamistiku rakendamiseks ELi eesmärke, mis hõlmavad kehtivates ja kavandatavates õigusaktides ja poliitikasuundades sätestatud kohustusi. Teabe hulgas esitatakse ka ELi ja raamistiku eesmärkide kooskõla hinnang.

Komisjoni hinnang **ELi eesmärkide kooskõlale üleilmse elurikkuse raamistikuga osutab,** et praegused poliitikaalgatused ja hiljuti kavandatud (vastuvõtmist ootavad) õigusaktid hõlmavad enamikku eesmärkidest. Samuti käib töö usaldusväärse seireraamistiku väljatöötamiseks, et jälgida edusamme kõikide eesmärkide saavutamisel, parandada olemasolevaid andmevoogusid ning töötada välja mudelid ja stsenaariumid, et toetada tööd poliitikavalikute ja meetmete väljatöötamiseks 2030. aastale järgnevaks perioodiks.

ELi **rahvusvaheline ookeanide majandamise** tegevuskava hõlmab pühendumist mere elurikkuse kõrgetele eesmärkidele. **Riikliku jurisdiktsiooni alt välja jäävate piirkondade mere elurikkuse kaitset ja säästvat kasutamist käsitleva kokkuleppe** edukas sõlmimine on suur saavutus avamere reostuse kõrvaldamise ja maailmamere elustiku taastamise heaks. Komisjon on lubanud **kahekordistada elurikkuse rahvusvahelist finantseerimist**, et saavutada 2025. aastaks 20 miljardi USA dollari suurune eesmärk. 2030. aasta eesmärk 30 miljardit USA dollarit nõuab ka ülemaailmsel tasandil rohkem vahendeid ja jõupingutusi.

2.6 Tootmise ja tarbimise keskkonda ja kliimat kahjustava mõju vähendamine

EL on alustanud oma tarbimis- ja tootmisharjumuste **põhjalikku ümberkujundamist**, ehitades üles kliimaneutraalset ja ressursitõhusat ringmajandust, mis on vastupidav tarnešokkidele ning tugevdab seeläbi ELi konkurentsivõimet ja strateegilist autonoomiat.

ELi **tarbimise jalajälg** on ületanud maakera taluvuspiirid ja kasvanud aastatel 2010–2021 4 % võrra. Seda põhjustavad peamiselt praegused tarbimisharjumused **toidu, eluaseme ja transpordi**[81] valdkonnas. **Veenappus**[82] mõjutab peaaegu kolmandikku ELi piirkondadest ja on ühiskonnale üks suuremaid ohte. **Maahõive**[83] surve ei ole vähenenud.

Energiatarbimine on tänu energiatõhususele vähenenud[84] ja **taastuvenergia** allikate kasutamine on viimase 17 aastaga enam kui kahekordistunud[85]. Tööstuses on pisut suurenenud

[81] https://eplca.jrc.ec.europa.eu/ConsumptionFootprintPlatform.html.

[82] Allikas: EEA, https://www.eea.europa.eu/publications/european-union-8th-environment-action-programme/indicators/24-water-scarcity-conditions-in/view.

[83] Allikas: EEA, https://www.eea.europa.eu/publications/european-union-8th-environment-action-programme/indicators/23-land-take-net-land/view.

[84] Sealhulgas nõukogu määrus (EL) 2022/1369, mis käsitleb gaasinõudluse vähendamise koordineeritud meetmeid.

[85] Eurostati andmestik (nrg_cb).

sekundaarse materjali kasutamine ja pisut vähenenud kasvuhoonegaaside heide. Põllumajanduses toimub aeglane nihe **mahepõllumajanduse** suunas, kuid sektor heidab endiselt õhku märkimisväärses koguses kasvuhoonegaase ja saasteaineid. Põllumajandusloomade **antimikroobikumide** müük ELis on vähenenud, kuid **toidujäätmete** maht ei vähene. Transpordis langes 2020. aastal COVID-19 pandeemia tõttu **ühistranspordi** (bussid ja rongid) osakaal, kuid on praegu taastumas ning heiteta sõidukite osatähtsus on viimase 5 aasta jooksul tunduvalt kasvanud.

ELil on nüüd **peamiste tootmissüsteemide jaoks integreeritud strateegiad, et hoogustada süsteemseid muutusi**: energialiit, rohelise kokkuleppe tööstuskava, säästva ja aruka liikuvuse strateegia, renoveerimislaine, biomajanduse strateegia ja strateegia „Talust taldrikule“ (üksikasju vt lisatud komisjoni talituste töödokumendist). ELi pikaajalise konkurentsivõime strateegias[86] rõhutatakse, et käes on otsustav aeg, et saavutada edu üheaegses rohelises ja digitaalses üleminekus ning jääda atraktiivseks kohaks ettevõtlusele.

ELi kliima- ja keskkonnastrateegiad, nagu nullsaaste ja ringmajanduse tegevuskava, hõlmavad **meetmeid eesmärkide saavutamise võtmevaldkondades**. Nii on see samuti paketis „Eesmärk 55“, mis käsitleb ka maakasutuse muutusi. ELi algatused looduse taastamise ja mulla valdkonnas sisaldavad põhjalikke meetmeid, mille eesmärk on pöörata tagasi **maahõive** ja parandada maa võimet täita väärtuslikke ökoloogilisi funktsioone (nt süsiniku säilitamine ning maa-alade kaitsmine tulvade eest, üleujutuste ennetamine, tolmeldamine). ELi taksonoomia pakub stiimuleid erakapitali eraldamiseks nende eesmärkide heaks. Euroopa poolaasta annab lisaks juhiseid reformide ja investeeringute kohta, mida liikmesriigid peaksid tegema, et saavutada ELi keskkonnasäästlikkuse eesmärgid.

Vesi on elutähtis ressurss, mis on juba praegu ohus paljudes Euroopa piirkondades struktuurse halva majandamise, jätkusuutmatu maakasutuse, hüdromorfoloogiliste muutuste ja reostuse tõttu. Kliimamuutus süvendab neid ohte ja suurendab veega seotud riske pikenenud või sagenenud põudade või äärmuslike sademete kujul, nagu on rõhutatud kliimariske käsitlevas teatises. Veeringe kaitse ja taastamine, veesäästliku ELi majanduse edendamine ning kõigile puhta magevee kättesaadavuse tagamine on veemajanduse seisukohast vastupanuvõimelise Euroopa jaoks üliolulised.

Ringmajanduse põhimõtete täielik rakendamine **täiendavates tööstussektorites**, eelkõige terase, tsemendi, plasti ja alumiiniumi sektoris võib vähendada peamiste tööstusmaterjalidega seotud ülemaailmset kasvuhoonegaaside heidet 2050. aastaks hinnanguliselt 40 %. Kliimaneutraalsuse saavutamiseks on eriti oluline suurendada süsinikdioksiidi eemaldamist, sealhulgas looduslikke CO_2 sidujaid, just nendes sektorites, kus süsinikdioksiidi on raske siduda. ELi heitkogustega kauplemise süsteemi innovatsioonifond ja ajakohastatud tööstusheidete direktiiv[87] aitavad kaasa ELi tööstuse rohepöördele ja toetavad innovatsiooni. Uuendatud taastuvenergia direktiiviga[88] muudeti aga rangemaks **bioenergia kestlikkuse kriteeriume**, sealhulgas aladega, kust metsa biomassi varuda ei tohi.

[86] COM(2023) 168 final.
[87] Direktiiv (EL) 2010/75.
[88] Direktiiv (EL) 2023/2413.

Ehitus, hooned ja taristu on endiselt ELi kõige energia- ja materjalimahukam sektor ning maahõive ja pinnase katmise oluline põhjus. 2023. aasta energialiidu olukorda käsitlevas aruandes jõuti järeldusele, et **hoonesektor peab oluliselt kiirendama** üleminekut säästvatele tavadele. Hoonete materjalikasutust oleks võimalik vähendada 30 %, kui materjali kasutataks tõhusamalt, eelkõige **pikendades olemasolevate hoonete eluiga** ja vähendades nõudlust uute hoonete järele. Kliimameetmete sotsiaalfond[89] toetab **elamute renoveerimist**, mis lisab kõigile kasulikke võimalusi kliima-, sotsiaal- ja energiaeesmärkide saavutamiseks, pöörates erilist tähelepanu kõige haavatavamatele rühmadele.

Toidutootmissektoris on eriti oluline toetada **põllumajandustootjaid, kalureid ja metsamajandajaid** kõrgete eesmärkide ühisel saavutamisel. Uuenduslikud rahastamisvahendid, nagu süsinikku siduval ja elurikkust soodustaval põllumajandusel põhinevad lähenemisviisid, võivad pakkuda **kõigile kasulikke lahendusi**, premeerides põllumajandustootjaid mulla kvaliteedi ja selle viljakuse säilitamise või suurendamise ning vee kvaliteedi ja kättesaadavuse eest. Kavandatavad õiguslikult siduvad toidujäätmete vähendamise sihtmäärad 2030. aastaks[90] on mõeldud keskkonna- ja kliimamõju vähendamiseks. ELi teadus- ja innovatsioonipoliitika raamistik toetab oluliselt üleminekut kestlikele, tervislikele ja kaasavatele toidusüsteemidele.

EL peab paremini jälgima ja minimeerima kaubandusega seotud võimalikke kahjulikke keskkonnamõjusid. 2021. aastal kehtestas EL Baseli konventsioonil põhinevad eeskirjad **plastijäätmete ekspordi, impordi ja ELi-sisese veo** kohta. Plastijäätmete eksport EList OECD-välistesse riikidesse on langenud ligikaudu 1 miljonilt tonnilt 2020. aastal ligikaudu 0,5 miljonile tonnile 2022. aastal. Hiljuti vastu võetud jäätmesaadetiste määrusega[91] astus EL selles suunas järjekordse olulise sammu. Eelnevalt teatatud nõusoleku määruse[92] käimasolev hindamine aitab kavandada meetmeid tagamaks, et Euroopa Liidus keelatud ohtlikke kemikaale ei toodeta ekspordiks.

3. VALITUD EELTINGIMUSTEGA SEOTUD EDUSAMMUD

Vahehindamise käigus analüüsis komisjon edusamme esmatähtsate ülesannetega seotud eeltingimuste kasutamisel. Aruandele lisatud komisjoni talituste töödokumendis on esitatud rohkem üksikasju teiste kaheksandas keskkonnaprogrammis nimetatud eeltingimuste kohta.

3.1 Rakendamine, täitmise tagamine ja keskkonnaalased õigusnormid

Kohapealse mõju saavutamisel on peamine **kehtivate õigusaktide tõhus rakendamine**, eelkõige rohelise kokkuleppe õigusraamistiku alusel vastu võetud põhjalike meetmete puhul. ELi keskkonnaalaste õigusaktide igakülgne rakendamine võib aidata ELi majandusel säästa

[89] Määrus (EL) 2023/955.
[90] COM(2023) 420 final.
[91] https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2024-0087_ET.html.
[92] Määrus (EL) nr 649/2012, ELT L 201, lk 60.

tervishoiukuludelt ja otsestelt keskkonnakuludelt ligikaudu 55 miljardit eurot aastas[93]. Keskkonnapoliitika rakendamise 2022. aasta läbivaatamine kinnitas, et mõnes valdkonnas on tehtud tublisti edusamme, kuid see pole siiski piisav. 20 % kõigist komisjoni menetletud rikkumisjuhtumitest on endiselt seotud keskkonnapoliitikaga. **Õigusriigi põhimõtete järgimine** on ka üldsusepoolse poliitiliste protsesside usaldamise küsimus. Kohtu poole pöördumist käsitlev läbivaadatud Århusi konventsioon[94] tugevdab kodanikuühiskonna kontrolli ELi õigusaktide üle. Äsja uuesti kokkulepitud keskkonnakuritegude direktiiv[95] loob aluse uute keskkonnakuritegude eest vastutusele võtmiseks ja ühtlustatud karistuste määramiseks ühiste kriteeriumide alusel.

Rakendamise mahajäämuse kõrvaldamine nõuab märkimisväärset **haldussuutlikkuse** suurendamist ja **juhtimismehhanismide** tugevdamist. Keskkonnaküsimustega seotud individuaalsete ja kollektiivsete õiguste jõustamise tase on ELis ebaühtlane.

Rakendamise tulemuslikkuse ja tõhususe parandamiseks on jätkuvalt väga oluline koostöö liikmesriikidega[96]. Komisjon jätkab liikmesriikidele tehnilise toe pakkumist, sealhulgas reformide kavandamisel ja rakendamisel tehnilise toe instrumendi kaudu.

3.2 Ülemineku rahastamine

Roheline kokkulepe on **hoogustanud avaliku**[97] **ja erasektori vahendite kasutuselevõttu** üleminekuks.

ELi mitmeaastane eelarve aastateks 2021–2027 toetab rohelise kokkuleppe eesmärke, eelkõige kehtestades kõrge 30 % kliimaeesmärgi, mis praeguses etapis tõenäoliselt ületatakse (prognoositud 32,6 %). 37 % kliimaeesmärk on kehtestatud ka taaste- ja vastupidavusrahastule, mis on taasterahastu „NextGenerationEU“ peamine rahastamisvahend, millega võetakse lisaks kasutusele rohkem kui 42 % kliima- ja keskkonnainvesteeringuteks eraldatud koguinvesteeringutest. See tekitas märkimisväärse sünergia, mis tulenes investeeringutest kliimat ja elurikkust toetavasse ringmajandusse ning elurikkust toetavatest investeeringutest kliimamuutustega kohanemisse või nullsaastesse.

Põhimõte „**ei kahjusta oluliselt**“ on oluline ELi investeeringute tulevikukindluse tagamiseks. Komisjon andis suunised selle põhimõtte kohaldamise kohta taaste- ja vastupidavusrahastu suhtes ning töötab praegu välja sidusat lähenemisviisi selle kohaldamiseks muude ELi rahastamisvahendite (nagu kliimameetmete sotsiaalfond, ühtekuuluvuspoliitika, InvestEU) ja läbivaadatud finantsmääruse[98] suhtes ning et muuta see põhimõte kohaldatavaks kogu ELi eelarve suhtes.

---

[93] Uurimus „The costs of not implementing EU environmental law study“ (ELi keskkonnaõiguse rakendamata jätmise kulud) – Euroopa Liidu Väljaannete Talitus (europa.eu).

[94] Määrus (EL) 2021/1767.

[95] COM(2021) 851 final.

[96] Vt SWD(2023) 254 final selle kohta, kuidas komisjon jälgib ELi õiguse kohaldamist.

[97] Riiklik rahastamine liikmesriikides peab olema kooskõlas riigiabi eeskirjadega, mida kohaldatakse ka ELi fondide suhtes, mida juhitakse koostöös liikmesriikidega.

[98] Määrus (EL) 2022/2434.

ELi kestliku rahanduse raamistiku, sealhulgas ELi taksonoomiaga loodud läbipaistvus on aidanud **erakapitali vooge ümber jaotada** ning kestliku tegevuse ja investeeringute **kapitalikulusid vähendada**. Kliimamuutuste ja looduse seisundi halvenemisega seotud võimaluste ja neist tulenevate finantsriskide alase teadlikkuse edasine süvalaiendamine[23] võimaldab finantsturgudel täita täiel määral oma rolli ülemineku rahastamisel. Uusimad tõendid ELi kestliku rahanduse raamistiku mõju kohta on üldiselt julgustavad,[99] mida kinnitab ka näiteks **roheliste võlakirjade osatähtsuse suur kasv**: 0,6 %-lt 2014. aastal 8,9 %-le 2022. aastal kõigist ELi võlakirjadest. Siiski on vaja võtta täiendavaid meetmeid, nagu on sätestatud teatises 2040. aasta eesmärgi kohta[100].

On võimalik võtta täiendavaid meetmeid, et panna saastajad maksma. Näiteks tegi komisjon ettepaneku lisada asulareovee puhastamise direktiivi läbivaatamisel sellesse laiendatud tootjavastutuse põhimõte. Samuti tuntakse huvi **turupõhiste vahendite** vastu ja on võetud nendega seotud uusi kohustusi, eelkõige riiklikul tasandil, et juhtida investeeringuid keskkonna- ja kliimaeesmärkide saavutamiseks.

See võib aidata tagasi pöörata **keskkonnamaksude osakaalu langust kogu maksutulus** (6,0 %-lt 2010. aastal 5,5 %-le 2021. aastal), mis on tingitud poliitilistest raskustest maksusüsteemi muudatuste rakendamisel ning sellega seotud sotsiaalsetest ja majanduslikest probleemidest[101]. Vähem kui 4 % kõigist keskkonnamaksudest on seotud saaste ja esmaste ressursside kasutamisega, rohkem kui 96 % aga energia ja transpordiga.

Rohelise kokkuleppega edendatakse **rohelise eelarvestamise vahendite** ulatuslikumat kasutamist, et suunata avaliku sektori investeeringuid, tarbimist ja maksustamist roheprioriteetide täitmisele ja eemale kahjulikest toetustest. **Keskkonnahoidlike riigihangete** eeskirjad muutuvad üha rohkem kohustuslikuks (nt hiljutiste algatuste raames, mis käsitlevad patareisid ja akusid, hoonete energiatõhusust,[102] ehitustooteid[103] ja kestlikke tooteid). Sellele tööle vaatamata püsisid fossiilkütuste toetused aastatel 2015–2021 enam-vähem muutumatult 56 miljardi euro ringis (2022. aasta hindades), millest peaaegu pool kasutati nafta subsideerimiseks ja üle veerandi maagaasi subsideerimiseks.

Energiahinnakriisi tõttu **suurenesid fossiilkütuste toetused aastatel 2021–2022 peaaegu 120 %.** Energialiidu ja kliimameetmete juhtimist käsitleva määruse[104] kohaselt annavad liikmesriigid aru **kõigi energiatoetuste** kohta. Komisjon töötab välja ka energiaga mitteseotud keskkonnakahjulikest toetustest teatamise metoodikat.

CO_2 hinnastamine, näiteks ELi HKSi abil, vähendab heidet. See toob liikmesriikidele tulu, et võidelda kliimamuutuste vastu ning toetada tööstusinnovatsiooni ja kodumajapidamisi õiglasel üleminekul. ELi HKSi innovatsioonifondi projektikonkursi esimeses kolmes voorus eraldati

[99] Vt nt „Platform on Sustainable Finance report on a compendium of market practices“ (Kestliku rahanduse platvormi aruanne turutavade kokkuvõtte kohta) – Euroopa Komisjon (europa.eu).
[100] COM(2024) 63 final.
[101] Eurostati andmestik (ten00141).
[102] COM(2021) 802 final.
[103] COM(2022) 144 final.
[104] Määrus (EL) 2018/1999.

kokku 6,5 miljardit eurot ligikaudu 100 katseprojektile ja näidistehasele uuenduslike vähese CO_2 heitega tehnoloogiate valdkonnas.

Kuigi avaliku ja erasektori keskkonnahoidlike investeeringute hulk on märkimisväärselt suurenenud, on **kogu ELi keskkonnaalaste investeeringute puudujääk** kuni 2030. aastani endiselt märkimisväärne, ulatudes 95–145 miljardi euroni aastas[105].

3.3 Integreeritud poliitikakujundamise juhtimine

Mitmesuguste kaugeleulatuvate **ELi juhtimisalgatustega soodustatakse integreeritud lahendusi** liikmesriikide sotsiaalsetele, keskkonna- ja kliimaprobleemidele. Näiteks ringmajanduse integreerimine riiklikesse energia- ja kliimakavadesse ning ELi konkurentsivõime strateegiasse, tagades looduspõhiste lahenduste kasutuselevõtu riiklikes kliimamuutustega kohanemise strateegiates, linnaruumi haljastamise kavades, sealhulgas tehiskeskkonna, rohelise taristu ja maakasutuse strateegiates/kavades.

ELi makromajandusliku juhtimise raamistiku iga-aastane tsükkel – **Euroopa poolaasta** – hõlmab nüüd kestliku arengu eesmärke ja ELi toimetulekuvõime tulemustabelit. See on üles ehitatud **konkurentsivõimelise kestlikkuse raamistikule,** mis hõlmab peamiste sektorite (energeetika, liikuvus, põllumajandus ja toidutootmine, tehiskeskkond) üleminekut ringmajanduse mudelitele ja CO_2-neutraalsusele. See hõlmab ka looduskaitset, veemajanduslikku vastupanuvõimet, keskkonnaalaste investeeringute puudujääki, õiglase ja kaasava ülemineku sotsiaalseid ja tööhõiveaspekte, keskkonnale kahjulike toetuste järkjärgulist kaotamist ning põhimõtet, et saastaja maksab, sealhulgas maksud. See kajastub 2023. aasta riigipõhistes soovitustes, milles enamiku liikmesriikide puhul on tähelepanu keskmes rohepööre, eelkõige energiasüsteemi ümberkujundamine ja rohelised kutseoskused ning tööstus- ja tehiskeskkond. Muud keskkonnaprioriteedid võivad samuti hakata saama üha teravamat tähelepanu.

3.4 Kestlikud ärimudelid vastupanuvõimelise majanduse tagamiseks

Heas seisundis ökosüsteemid on majanduse alus. **Ettevõtted sõltuvad suurel määral loodusvaradest**: euroala 4,2 miljonist ettevõttest sõltuvad 72 % suurel määral vähemalt ühest loodusega seotud teenusest, nagu tolmeldamine, puhas vesi, heas seisundis muld või puit[106].

Rohelise kokkuleppe õigusaktide rakendamine peaks **suurendama tööhõivet ja kogulisandväärtust rohemajanduse sektorites,** suurendades seeläbi ELi konkurentsivõimet. Need sektorid näitasid järjestikuste kriiside ajal üles märkimisväärset vastupanuvõimet, andes paremaid tulemusi kui üldine majandus. Rohemajandus moodustab aga endiselt vähem kui 3 % ELi majandusest[107].

[105] Eeldusel, et rakendatakse asjakohaseid alusinvesteeringuid, st energeetika, transpordi, tööstuse või põllumajanduse valdkonda, ja et need toovad keskkonnale vajalikku kasu.
[106] COM(2023) 376 final.
[107] Eurostati andmestik (env_ac_egss2).

Looduse panust ja väärtust kiputakse siiski liiga paljude äri- ja investeerimisotsuste tegemisel alahindama. Olukorra parandamiseks on vaja tugevat partnerlust ettevõtjatega, lähtudes ELi eeskirjades sätestatud peamistest sihtmääradest. Hiljutine roheväidete algatus käsitleb rohepesu ohtu, mida on võimalik kõrvaldada standarditud meetodeid kasutades. **Äriühingute kestlikkusaruandluse direktiivi**[108] ja kavandatava **äriühingute kestlikkusalase hoolsuskohustuse direktiiviga**[109] toetatakse äriühingute vastutustundlikku käitumist kõigis väärtusahelate osades ning ennetatakse, leevendatakse ja käsitletakse ELis tegutsevate ELi ja kolmandate riikide äriühingute äritegevuse kahjulikku sotsiaalset, kliima- ja keskkonnamõju. **Uute äriühingu looduskapitali juhtimise arvestusmeetodite** laialdasem kasutuselevõtt annaks väärtuslikke andmeid äriühingute kestlikkusteabe avaldamiseks, näiteks äriühingute kestlikkusaruandluse direktiivi alusel. Vaja on rohkem meetmeid, mis aitaksid ettevõtjatel täita aruandluskohustust.

Kestlike ettevõtlusmudelite toetamiseks on sama oluline **parandada** ELi idu- ja kasvufirmade **juurdepääsu rahastamisele**, edendada teadusuuringuid ja innovatsiooni, **arendada oskusi ja pakkuda kriitilise tähtsusega toorainet**.

3.5 Õiglane üleminek ja keskkonnaalane õiglus

Keskkonnaseisundi halvenemise ja saaste mõju ELi kodanikele ei ole ELi liikmesriikides ja nende vahel ühtlaselt jaotunud. **Haavatavaid rühmi** – olenemata sellest, kas nad on haavatavad sotsiaal-majanduslikel põhjustel, tervise, vanuse, soo või vähemusse kuulumise tõttu, – **mõjutavad** kliimamuutused, keskkonnaohud ning nendega seotud terviseriskid ja tööturu muutused **ebaproportsionaalselt**. See **nõrgendab sotsiaalset ühtekuuluvust**, õõnestades usaldust valitsuse vastu ja seega ülemineku elujõulisust.

ELi **õiglase ülemineku tegevuskava** eesmärk on saavutada kõigile kasulik muutus. Õiglase ülemineku mehhanism on fond, millest toetatakse üleminekust enim mõjutatud piirkondade töötajaid ja kodanikke (fondile eraldatakse vähemalt 100 miljardit eurot). Heitkogustega kauplemise süsteem (HKS) vähendab heitkoguseid ja loob liikmesriikidele tulu kliimamuutustega võitlemiseks. HKSist rahastatavast **kliimameetmete sotsiaalfondist** eraldatakse 87 miljardit eurot, et toetada vähekaitstud leibkondi, transpordikasutajaid ja mikroettevõtjaid. Õiglase kliimaneutraalsusele ülemineku tagamist käsitleva nõukogu soovituse[110] rakendamise esimene hindamine[111] näitas, et liikmesriigid hakkavad õiglase ülemineku meetmeid rakendama, kusjuures riikide vahel on märkimisväärseid erinevusi ja on ka arenguruumi.

[108] Direktiiv (EL) 2022/2464.
[109] COM(2022) 71 final.
[110] Nõukogu 16. juuni 2022. aasta soovitus õiglase kliimaneutraalsusele ülemineku tagamise kohta, 2022/C 243/04.
[111] Tööhõivekomitee ja sotsiaalkaitsekomitee põhisõnumid õiglase kliimaneutraalsusele ülemineku tagamist käsitleva nõukogu soovituse rakendamise kohta pdf (europa.eu).

ELi **soolise võrdõiguslikkuse** strateegia 2020–2025 ning taaste- ja vastupidavusrahastu võitlevad soolise ja sellega põimunud ebavõrdsuse vastu selles protsessis[112]. **ELi oskuste tegevuskavaga** toetatakse igas vanuses õppijate ja töötajate juurdepääsu haridusele, koolitusele ja elukestvale õppele.

Keskkonna ja sotsiaalküsimuste vahelise seose **tõendusbaas** on üksikute eranditega endiselt suures osas välja töötamata. **Õhusaastega seotud ebavõrdsus** ei ole aastatel 2007–2020 vähenenud. Vaeseimates piirkondades (mille SKP inimese kohta jääb alumise 20 % hulka) on tahkete peenosakeste tase keskmisest pidevalt umbes kolmandiku võrra kõrgem ning olukorra kiireks parandamiseks on vähe võimalusi. Vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse ohus olevatel inimestel on halvem juurdepääs kvaliteetsele joogiveele ja kanalisatsioonile[113].

Suurem teadlikkus **rohemajanduse potentsiaalist luua töökohti** võib üldsuse toetust suurendada. 2021. aastal töötas ringmajanduses 4,3 miljonit inimest ehk 11 % rohkem kui 2015. aastal,[114] sellega seotud lisaväärtus suurenes aga 27 % võrra ja jõudis ligikaudu 299 miljardi euroni[115]. Ainuüksi puhta vee, jäätmete ja saastekäitlussektor annab tööd ligikaudu miljonile inimesele ning investeeringud puhtasse tehnoloogiasse soodustavad töökohtade loomist.

Suurenenud on teadlikkus vajadusest kaitsta **haavatavaid rühmi** (näiteks kavandatud õhukvaliteedi direktiivi ja asulareovee direktiivi alusel) ning veele juurdepääsu käsitleva **Euroopa sotsiaalõiguste samba** rakendamisest. Need muudatused loovad võimaluse tõhustada keskkonnaõiglusealast tegevust. Ülemaailmsel tasandil on EL olnud teerajajaks energiasüsteemi õiglase ümberkujundamise partnerlusele Lõuna-Aafrika, Indoneesia, Vietnami, Senegali ja Indiaga. ÜRO kliimamuutuste raamkonventsiooni osaliste 28. konverentsil (edaspidi „COP28“) kehtestatud õiglase ülemineku tööprogramm võimaldab vahetada teavet õiglase ülemineku võimaluste kohta.

3.6 Keskkonna seos tervisega

Suurenenud on teadlikkus looduse ja elurikkuse mõjust inimeste tervisele ja heaolule. Alates 2021. aastast toetab Euroopa kliima- ja tervisevaatluskeskus koostööd, millega uuritakse, kuidas kliimamuutused mõjutavad inimeste tervist, ning Euroopa Keskkonnaameti tervise- ja keskkonnaatlas koondab kaarte keskkonnamõjude visualiseerimiseks.

Iga kümnes enneaegne surm Euroopas võib olla seotud saastega, mis mõjutab rohkem ebasoodsas olukorras olevaid ja haavatavaid elanikkonnarühmi. Arvatakse, et keskkonnapõhjused toovad Euroopas **üle veerandi miljoni vähisurma** aastas ning eriti kahjulik on saaste mõju **väikelastele**[116]. Teatises, milles käsitletakse kõikehõlmavat

[112] Soolise võrdõiguslikkuse ja keskkonna vaheliste seoste kohta vt EIGE 2023. aasta soolise võrdõiguslikkuse indeks.
[113] Vt: Euroopa Komisjon, „Access to Essential Services (European Pillar of Social rights): Evidence from EU Member States, Final Synthesis Report“ (Juurdepääs olulistele teenustele (Euroopa Liidu sotsiaalõiguste sammas): ELi liikmesriikide tõendid, lõplik kokkuvõttev aruanne), 2023.
[114] Eurostati andmestik (cei_cie011).
[115] Eurostati andmestik (cei_cie012).
[116] COM(2021) 44 final.

lähenemisviisi vaimsele tervisele,[117] rõhutatakse õhusaaste või mürgiste kemikaalidega kokkupuute kahjulikku mõju **vaimsele tervisele** ning puhta keskkonna positiivset mõju nii füüsilisele kui ka vaimsele tervisele.

Teadlased on üha enam mures **mikroplasti** võimaliku mõju pärast inimeste tervisele ning hoiatavad, et kokkupuude kemikaalidega võib põhjustada **reproduktiiv- ja arenguhäireid**, sealhulgas viljatust, raseduse katkemist, loote arenguhäireid ja varajast puberteeti.

Terviseühtsuse põhimõttega tunnistatakse, et rahvatervis ning kodu- ja metsloomade, taimede ja üldisema keskkonna tervis on üksteisest sõltuvad. See põhimõte on lisatud ELi algatustesse, nagu „Talust taldrikule“ ja ravimistrateegiad, mis hõlmavad meetmeid antimikroobikumide üldise kasutamise vähendamiseks, sealhulgas loomakasvatuses, et ennetada antimikroobikumiresistentsust.

Ülemaailmsel tasandil on EL olnud terviseühtsuse põhimõtte varajane toetaja bioloogilise mitmekesisuse konventsiooni ja nelikliidu (FAO, UNEP, WHO ja WOAH) raames. **COP28 kliima- ja tervisedeklaratsiooniga**[118] kohustuvad osalised võitlema kliimaga seotud terviseprobleemide vastu ja edendama terviseühtsusealast koostööd.

3.7 Digiüleminek

Kaheksandas keskkonnaalases tegevusprogrammis rõhutatakse, et digipöördel on kasutamata potentsiaali ülemineku kiirendamiseks.

Roheleppe andmeruumi algatuse rakendamisega ja keskkonnaalaste georuumiandmete jagamise eeskirjade läbivaatamisega („GreenData4All“) püütakse teha asjakohased keskkonnaandmed kättesaadavaks, et tugevdada poliitika tõenduspõhist kujundamist ja rakendamist.

Üks konkreetne näide on uus **digitaalne tootepass**, mis on ELi strateegia „Digiajastule vastav Euroopa“ oodatavaid tulemusi. Tootepass aitab kasutada vähem materjali ja vähem energiat, vähendada heidet, minimeerida jäätmeid ja isegi edendada materjalikulu vähendamist.

Selleks et liikmesriikidel ja ettevõtjatel oleks **lihtsam** kliima- ja keskkonnategevuse tulemuste kohta **aru anda**, on vaja täiendavaid digitaliseerimismeetmeid.

Digitaliseerimismeetmed ei aita üksnes valitsusi, vaid annavad ka üldsusele võimaluse aidata kaasa keskkonnaseisundi seirele. **Nüüdisaegse andmekogumise ja -analüüsi täieliku potentsiaali** ärakasutamine (sealhulgas Copernicuse satelliitide abil) tugevdab kaheksanda keskkonnaprogrammi kohast seire- ja aruandlusraamistikku. **Kodanikuteaduse** meetodite kasutamine võib suurendada teadlikkust, aidata üldsusel avaldada survet valitsustele ja anda panuse keskkonnaprognoosidesse.

[117] COM(2023) 398 final.

[118] „Focus on Health at COP 28“ (COP28 fookuses on tervis) (who.int).

Kuna digiülemineku keskkonnamõju kasvab kiiresti, on äärmiselt oluline tegeleda võimalike **keskkonnaga seotud varjukülgedega** (seonduva energiakasutuse suurenemise ning elektroonikaseadmete tootmise, tarbimise ja kõrvaldamise tõttu).

3.8 Üleilmne omaksvõtt

Kliimamuutuste ja elurikkuse kadumise põhjused on globaalsed ning paljud saastevormid on piiriülesed. **Üksi tegutsedes ei suuda EL oma kliima- ja keskkonnaeesmärke saavutada**.

Roheline kokkulepe on andnud ELi ülemaailmsetele rohe- ja kliimameetmetele uue hoo. **Rohelise kokkuleppe diplomaatia** on edendanud kliima-, energia- ja keskkonnaeesmärkide ülemaailmset omaksvõttu ning COVID-19 pandeemia järel **maailmamajanduse taastamise kestlikkust**. EL lõi **rohelised liidud** Jaapani, Norra ja Kanadaga ning **rohelised partnerlused** Korea ja Marokoga. EL on tõhustanud ka koostööd sarnaselt meelestatud rahastajatega ning käivitanud energiasüsteemi õiglase ümberkujundamise partnerlused Lõuna-Aafrika, Vietnami, Indoneesia ja Senegaliga, tugevdades samal ajal koostööd mitme teise riigi ja piirkondliku rühmaga. Mitmepoolsel tasandil olid rahvusvahelise koostöö peamised tähtsündmused **Kunmingi-Montréali üleilmse elurikkuse raamistiku** vastuvõtmine bioloogilise mitmekesisuse konventsiooni osaliste 15. konverentsil (COP15) ja **väljaspool riiklikku jurisdiktsiooni olevate alade elurikkuse lepingu** vastuvõtmine. Edusamme tehti ÜRO **kliimakonverentsidel COP27 ja COP28**, sealhulgas ülemaailmse kokkuvõtte alusel võetud kohustused kahekordistada energiatõhusust ja kolmekordistada taastuvenergia võimsust ning üleilmne metaaniheite vähendamise lubadus, mis hõlmab energeetika-, jäätme- ja põllumajandussektorit. Lisaks olid olulised saavutused ÜRO ülemaailmne kemikaaliraamistik, ÜRO 2023. aasta veekonverents ja läbirääkimiste alustamine valitsustevahelise mehhanismi üle plastireostuse lõpetamiseks. Rohelise kokkuleppe tulemusena on vastu võetud ka uued ELi õigusaktid (raadamise, süsiniku piirimeetme jmt kohta), mille eesmärgiks on kestlikumad tarneahelad ja mille tulemuseks on tugevam rahvusvaheline kaasatus konkreetsetes küsimustes, sealhulgas ELi kaubanduspoliitika kontekstis. Esimene **kestliku arengu tegevuskava 2030 rakendamisel tehtud edusammude ELi tasandi vabatahtlik läbivaatamine** 2023. aastal näitab, et EL on täielikult pühendunud 17 kestliku arengu eesmärgi saavutamisele ja on teinud selles edusamme[119].

Võttes arvesse praegu **mitmepoolsusega** seotud probleeme, mis tulenevad halvenevatest geopoliitilistest suhetest, on äärmiselt oluline **kaasata kolmandad riigid** ühiste kliima- ja keskkonnaeesmärkide saavutamisse. EL peab tuginema oma diplomaatilisele võrgustikule, poliitilisele mõjule, tehnoloogilisele asjatundlikkusele, koolitusvõimalustele ja rahalistele vahenditele, et **kaasata valitsused ja ettevõtjad** ning aidata **suurendada ülemaailmset vastupanuvõimet**, et vältida ebastabiilsust, toiduga kindlustamatust, elanikkonna sundümberasumist ja sundrännet ning edendada ülemaailmset kestlikku arengut kõigis selle

[119] COM(2023) 700 final.

mõõtmetes. Samuti on hädavajalik **kaasrahastada õiglast üleminekut ülemaailmsel tasandil**.

4. EDUSAMMUDE MÕÕTMINE

Edusammude mõõtmiseks ja kõrgel tasemel strateegilise poliitilise teabevahetuse hõlbustamiseks esitas komisjon pärast sidusrühmadega konsulteerimist[120] **kaheksanda keskkonnaprogrammi seireraamistiku**. See sisaldab 28 põhinäitajat, mis pakuvad strateegilist lähenemisviisi süsteemse muutuse kohapeal jälgimiseks kooskõlas sektorile sobivate kliima- ja keskkonnaseire vahenditega. Valitud põhinäitajate alusel avaldab Euroopa Keskkonnaamet **iga-aastased seirearuanded**.

Kaheksanda keskkonnaprogrammi kohaselt peab seireraamistik jääma stabiilseks, et tagada aruandekohustuse täitmine. See võeti vastu 2022. aastal ja selles sisalduvad põhinäitajad on endiselt otstarbekohased. Siiski on käimas töö praeguste näitajate täiustamiseks ja uute väljatöötamiseks (vt lisatud komisjoni talituste töödokument) ning tulevikus võiks kaaluda seireraamistiku ajakohastamist.

Viimastel aastatel on komisjon töötanud välja mitu **uut valdkondadevahelist seireraamistikku**, et mõõta süsteemsete muutuste edenemist, sealhulgas edusamme kestliku arengu eesmärkide ja vastupanuvõime valdkonnas. Nende raamistike väljatöötamisel on komisjon kasutanud praeguste temaatiliste seireraamistike, sealhulgas kaheksanda keskkonnaalase tegevusprogrammi seireraamistiku kliima- ja keskkonnanäitajaid. Neid näitajaid kasutatakse ka Euroopa poolaasta puhul. Jätkub töö raamistiku väljatöötamiseks, et **mõõta edusamme „muude näitajate kui SKP alusel**“, seades eesmärgiks kestliku ja kaasava heaolu tulemustabeli.

5. KOKKUVÕTE

EL on rohelise kokkuleppe alusel ja kooskõlas kaheksanda keskkonnaprogrammiga kehtestanud kõrged pikaajalised eesmärgid, algatused ja raamseadused. See on seadnud ELi **õigele kursile**, et jõuda kliimaneutraalse, puhta, loodussõbraliku ja ringluspõhise majanduseni. Nüüd on sellel kindel õigusraamistik, millega on sätestatud kliima- ja keskkonnaeesmärgid ning sektoriülesed õigusnormid, et kiirendada üleminekut peamistes majandussektorites, nagu energeetika, tööstus ja transport. Enamik algatusi tuleb alles täielikult rakendada. Seetõttu on **ennatlik hinnata nende täielikku mõju keskkonnale**.

Rohelises kokkuleppes kaardistatakse ELi kestliku tuleviku teekond, mis väldib ühiskonna, kliima ja keskkonna jõudmist murdepunktideni, mis kahjustaks majandust ja ühiskonda. See on süsteemne strateegia, mis on täielikus kooskõlas kaheksanda keskkonnaprogrammi esmatähtsate eesmärkide ja eeltingimustega. See tugineb kliima, keskkonna,

[120] COM(2019) 640 final.

sotsiaalvaldkonna, tööstuse ja konkurentsivõimega seotud eesmärkide koostoimele, kusjuures ühes valdkonnas tehtud edusammud võimendavad mõju teistes valdkondades.

Ringmajanduse ja nullsaaste algatused toovad kaasa positiivseid muutusi, mis aitavad leevendada kliimamuutusi ja kaitsta elurikkust. Looduse kaitsmine aitab kaasa kliimamuutuste leevendamisele ja nendega kohanemisele. Ressursitõhus majandus vähendab survet ökosüsteemidele, aitab säilitada pikaajalist konkurentsivõimet ja suurendada vastupanuvõimet välistele vapustustele. Kaheksanda keskkonnaalase tegevusprogrammi põlvkondadevahelisest vastutusest juhinduv visioon aastaks 2050 on ELis ja mujal õiglase rohepöörde keskmes.

Vaja on kõigi tasandite ametiasutuste ja erasektori jõupingutusi, et tagada õigusaktide kohapealne toime ning **kiirendada** heitkoguste vähendamist, elurikkuse kaitset ja taastamist ning puhaste ja ringluspõhiste lahenduste kasutuselevõttu. Poliitika ja õigusraamistiku edukaks rakendamiseks on otsustava tähtsusega lihtsustamine, nüüdisajastamine ja digiteerimine ning piisav rahastamine. Väga oluline on ka mõista ja lahendada rakendamisega seotud probleeme, et õigusraamistik juurduks, hakkaks mõjuma ja saavutaks kõigi asjaosaliste toetuse. Kõik sektorid ja rühmad peavad mõistma kasu, mida rohepööre neile annab.

Selleks jätkab komisjon tihedat koostööd liikmesriikide ja kõigi sidusrühmadega. Selle töö näideteks on dialoogid ettevõtjate ja sotsiaalpartneritega ning kodanike paneelarutelud,[121] et toetada peamisi rühmi kliima- ja keskkonnariskide mõistmisel ning suurendada nende toetust meetmetele, mis on vajalikud vastupanuvõime ja pikaajalise kestlikkuse arendamiseks sotsiaal-majandusliku spektri igas segmendis.

ELi rohepöörde hoogustamiseks ja kliimaneutraalsuse eesmärgi saavutamiseks on vaja märkimisväärseid investeeringuid. Rohepöörde rahastamine on oluline, et vältida kulusid, mille põhjustavad kliimamuutused ja keskkonnaseisundi halvenemine, mis hävitab majandust ja ühiskonda toetavad ökosüsteemi teenused. Rahastamispuudujäägi ületamiseks on vajalikud avaliku ja erasektori investeeringud ning järk-järgult tuleb kaotada fossiilkütuste ja muud keskkonnale kahjulikud toetused.

Investorid ja tööstus löövad üha enam kaasa, mõistes, mida tähendab kestlikkus nende ärimudelite tuleviku jaoks ja milliseid strateegilisi otsuseid tuleb neil pikas perspektiivis teha. Rohepöörde toimumiseks tuleb see paremini integreerida majanduslikesse koordinatsioonimehhanismidesse, nagu makromajanduslik koordineerimine ja Euroopa poolaasta.

Lisaks on otsustav tähtsus kliimamuutuste ja keskkonnaeesmärkidega seotud ülemaailmsetel meetmetel. EL on olnud teenäitaja, seades kliimamuutused, elurikkuse kadumise ning viimasel ajal plastireostuse ja veemajandusliku vastupanuvõime rahvusvaheliste päevateemade keskmesse. See mobiliseerib rahvusvahelist üldsust, et saavutada kaheksanda keskkonnaprogrammi visioon: elada hästi planeedi taluvuspiirides.

[121] Kodanike kaasamisplatvorm – Euroopa Komisjon (europa.eu).